

ח' בתשרי, תשע"ז
10 באוקטובר, 2016

לקט נתונים לקראת פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ז – 2016/2017

1. שנת הלימודים האקדמית תשע"ז צפויה להיפתח ב-63 המוסדות להשכלה גבוהה¹: 8 אוניברסיטאות מחקר, האוניברסיטה הפתוחה, 20 מכללות אקדמיות מתוקצבות, 13 מכללות חוץ תקציביות ו-21 מכללות אקדמיות לחינוך².
2. כ-310,565 סטודנטים צפויים ללמוד השנה לקראת תואר אקדמי בכל המוסדות הנ"ל (כולל המסלולים האקדמיים באחריות אוניברסיטאית ובאוניברסיטה הפתוחה)³.
להלן חלוקת הסטודנטים הצפויה לפי תארים בתשע"ז בהשוואה לנתוני תשע"ו:

תשע"ו	תשע"ז (תחזית)	% שינוי	
309,870	310,565	0.2	סה"כ
236,340	234,965	-0.6	תואר ראשון
61,215	63,120	3.1	תואר שני
10,895	11,075	1.7	תואר שלישי
1,420	1,405	-1.0	תעודה

3. מספר הסטודנטים לתואר ראשון בכלל המערכת צפוי לעמוד על כ-234,965 על פי החלוקה הבאה:

תשע"ו	תשע"ז (תחזית)	% שינוי	
236,340	234,965	-0.6	סה"כ
78,610	75,350	-4.1	אוניברסיטאות המחקר – סה"כ
74,375	72,750	-2.2	מהם: קמפוסים ראשיים
4,235	2,600	-38.6	מסלולים באחריות אוניברסיטאית
42,725	41,500	-2.9	האוניברסיטה הפתוחה
89,945	92,815	3.2	מכללות אקדמיות – סה"כ
51,565	53,240	3.2	מהם: מכללות מתוקצבות ע"י ות"ת
38,380	39,575	3.1	מכללות חוץ תקציביות ⁴
25,060	25,300	1.0	מכללות אקדמיות לחינוך

¹ מתשע"ו נתוני אריאל נכללים בנתוני האוניברסיטאות.
² במניין המכללות האקדמיות לחינוך נכללות בית ברל וסמינר הקיבוצים שעברו במהלך תשע"ו ממשרד החינוך לתכנון ולתקצוב ות"ת.
³ בשלב הנוכחי נתוני הלמ"ס המעודכנים ביותר הינם לשנת תשע"ו ונתוני תשע"ז הם בגדר תחזית בלבד שנעשתה ע"י מינהל ות"ת/מל"ג.
⁴ כולל כ-700 סטודנטים הלומדים תכנית במנהל עסקים במרכז האקדמי רופין שאינה מתוקצבת ע"י ות"ת.

בשנים האחרונות אנו עדים להאטה משמעותית בגידול במספר הסטודנטים הכולל במערכת ההשכלה הגבוהה, שנובע בעיקר מירידה במספר הסטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות, באוניברסיטה הפתוחה והאטה בגידול במספר הלומדים במכללות האקדמיות, הן המתקצבות ע"י ות"ת והן החוץ תקציביות. מגמות אלו צפויות להימשך גם בתשע"ז, והגידול בכלל המערכת צפוי לעמוד על 0.2% בלבד, ויחול בעיקר בתארים המתקדמים. בתואר הראשון אנו נהיה עדים לירידה במספר הלומדים בכ-0.6%, שרובה נובעת מירידה במספר הלומדים באוניברסיטאות ובאוניברסיטה הפתוחה, כאמור. בהתאם למדיניות מל"ג וות"ת בנושא, אנו עדים בשנים האחרונות לירידה מכוונת במספר הסטודנטים במסלולים האקדמיים באחריות אוניברסיטאית, ומעבר הדרגתי שלהם למסלולים עצמאיים.

4. לאחרונה נחתם ההסכם הרב שנתי בין משרד האוצר לוועדה לתכנון ותקצוב לפיתוחה של ההשכלה הגבוהה בשנים תשע"ז-תשפ"ב. לתכנית מספר יעדים מרכזיים: עידוד המצוינות המדעית-מחקרית, בין היתר ע"י הגדלת המשאבים עבור תשתיות וקרנות מחקר והפיכת מדינת ישראל למעצמת ידע (Big Data), עידוד החדשנות בהוראה ושיפור איכות ההוראה, קידום הבינלאומיות בהשכלה הגבוהה וייעול המערכת. התכנית אף שמה דגש על מענה לצרכים הלאומיים ולצרכי שוק התעסוקה בהיבטים של הכשרת ההון האנושי והתאמתו לשוק התעסוקה בדגש על הגדלת מספר בוגרי מדעי המחשב, תחומי ההנדסה המבוקשים בד בבד עם חיזוק מדעי הרוח, קידום ושילוב החברה הערבית בהשכלה הגבוהה, עידוד וסיוע לחרדים בלימודים אקדמיים, הרחבת הנגישות לאוכלוסייה האתיופית וקידום וייצוג נשים באקדמיה. תכנית רב שנתית זו תזרים למערכת ההשכלה הגבוהה כ-7 מיליארד ש"ח תוספתיים בשש השנים הקרובות כך שבשנת 2022 אמור לעמוד תקציב ההשכלה הגבוהה על 12 מיליארד ש"ח, לעומת 10 מיליארד ש"ח בשנת 2016.

בחומש האחרון (תשע"א-תשע"ו) הואט מאוד קצב הגידול במספר הסטודנטים ל-1.5% בלבד בשנה, ומספרם של הלומדים בכלל המערכת גדל מ-245,720 בתשע"א ל-264,230 בתשע"ו. בקרב הלומדים לתואר ראשון נרשם גידול שנתי קטן עוד יותר של 1.1% לשנה מ-183,000 בראשית החומש ל-193,600 בסופו. לשם השוואה במהלך שנות התשעים גדל מספר הסטודנטים הכולל, כמו גם מספרם של הלומדים לתואר ראשון בקצב גידול שנתי של כ-8%. ההאטה בגידול במספר הסטודנטים צפויה להימשך גם בחומש הקרוב ומרבית הגידול במספר הסטודנטים יופנה לאוכלוסיות ולתחומים שהוזכרו לעיל.

5. בשנת תשע"ו למדו במוסדות להשכלה גבוהה 264,230 סטודנטים⁵. 193,615 סטודנטים למדו לתואר ראשון, 58,305 למדו לתואר שני, 10,895 למדו לתואר שלישי ו-1,420 למדו לימודי תעודה. לראשונה בתולדות מערכת ההשכלה הגבוהה, נרשמה בתשע"ו עליה שוב מספרם בכ-2,000. העלייה בשנה באחרונה הלומדים לתואר ראשון בכלל המערכת, ובתשע"ו עליה שוב מספרם בכ-2,000. במכללות המתקצבות עליה מספר נבעה בעיקר מגידול של מספר הלומדים במכללות האקדמיות. במכללות החוץ תקציביות עליה מספרם בכ- הסטודנטים בשנה האחרונה בכ-2,500 ל-51,565 בתשע"ו, ובמכללות החוץ תקציביות עליה מספרם בכ-1,200 ל-38,380 בתשע"ו. מספר הסטודנטים שלמדו לקראת תואר ראשון באוניברסיטאות עליה בכ-7,800 והגיע ל-78,610 בתשע"ו, עליה שנבעה מהכללה נתוני אריאל בתוך נתוני האוניברסיטאות. גידול נרשם אף במספרם של הלומדים במכללות האקדמיות לחינוך לתואר ראשון מ-24,580 בתשע"ו ל-25,060 בתשע"ו.

⁵ נתונים אלה אינם כוללים את הלומדים באוניברסיטה הפתוחה ואת הלומדים בשלוחות של האוניברסיטאות הזרות הפועלות בארץ.

מספר הסטודנטים לתואר שני עלה בכ-1,700 השנה בעיקר במכללות החוץ תקציביות (+1,100), ובמכללות האקדמיות לחינוך (+470).

6. הביקוש הער ללימודי תואר ראשון והפנייתו אל המכללות האקדמיות הביאו לשינויים מרחיקי לכת במבנה המערכת ולהנחת התשתית למערכת ההשכלה הגבוהה הנוכחית. מתחילת שנות התשעים גדל מספר הלומדים לתואר ראשון ביותר מפי 3 עד תחילת העשור הנוכחי. עם ההאטה המאפיינת את השנים האחרונות, ירד בתשע"ה לראשונה מספר הסטודנטים לתואר ראשון, ובתשע"ו עלה ל-193,615. עיקר הגידול בשנה האחרונה נובע מעליה של כ-3,700 סטודנטים הלומדים במכללות האקדמיות⁶. הגידול במספרי הסטודנטים, במהלך השנים, הביא לעלייה הדרגתית ועקבית בחלקם של הסטודנטים שלמדו לתואר ראשון במכללות האקדמיות הן המתוקצבות והן החוץ תקציביות, ובתשס"ט חצה לראשונה חלקם של הסטודנטים שלמדו במכללות האקדמיות (כולל המסלולים באחריות אוניברסיטאית) את ה-50%. במקביל המשיך לרדת חלקם של הלומדים בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות, עד שבתשע"ה הגיע ל-33.8%. הכללת נתוני הלומדים באריאל בתוך נתוני האוניברסיטאות בתשע"ו העלתה, באופן טבעי, את חלקם של הלומדים באוניברסיטאות ל-38.4%, ובהתאמה הקטינה את חלקם של הלומדים במכללות האקדמיות ל-26.6%. הצמצום ההדרגתי של התכניות במסלולים האקדמיים באחריות האוניברסיטאות בן גוריון ובר אילן, והעברתן למכללות העצמאיות, הביא לירידה באחוז הלומדים בהם כמתואר בלוח מס' 1.

לוח מס' 1: סטודנטים לתואר ראשון לפי סוג מוסד, תש"ן-תשע"ו

מכללות אקדמיות לחינוך	מכללות אקדמיות חוץ תקציביות	מכללות אקדמיות מתוקצבות	מסלולים אקדמיים באחריות אוניברסיטאית	אוניברסיטאות-קמפוס ראשי	סה"כ- אחוזים	סה"כ- מס' מוחלטים	
8.6	3.0	3.4	-	85.0	100.0	55,250	תש"ן
11.7	5.9	5.0	4.5	72.8	100.0	86,320	תשנ"ה
15.2	12.5	13.8	5.7	52.7	100.0	126,800	תש"ס
14.4	13.7	21.6	5.5	44.8	100.0	155,900	תשס"ה
11.3	18.5	28.2	4.8	37.2	100.0	178,400	תשע"א
11.4	19.3	28.4	4.6	36.3	100.0	183,160	תשע"ב
11.7	20.1	28.6	4.4	35.2	100.0	188,255	תשע"ג
11.7	20.3	29.2	4.1	34.7	100.0	190,810	תשע"ד
12.4	20.0	29.9	3.7	34.0	100.0	192,710	תשע"ה
12.8	19.4	30.8	3.2	33.8	100.0	191,690	תשע"ו
13.0	19.8	26.6	2.2	38.4	100.0	193,615	תשע"ז

7. בשנים האחרונות אנו עדים למיצוי שכבת הגיל הפונה ללימודי תואר ראשון. מגמה זו נובעת ממספר גורמים: ההתייצבות בשיעורי הזכאות לבגרות, ההתייצבות בשיעור הזכאים העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות וכן ההאטה בקצב הגידול של קבוצת הגיל הרלוונטית לכניסה למערכת ההשכלה הגבוהה. בעשור תש"ן-תש"ס גדלה קבוצת הגיל הממוצעת של בני 20-24 בשיעור ממוצע של כ-3.5%, אולם במהלך שנות האלפיים הואט משמעותית והגיע ל-0.9% בשנים תש"ס-תשע"ה. הגורמים הללו

⁶ חישוב הפרש בוצע בניכוי מספר הלומדים באוניברסיטת אריאל.

יחד משפיעים על ההאטה הכללית בקצב הגידול של המערכת, והערכתנו היא כי מגמות אלו צפויות להימשך אף בשנים הקרובות.

8. ההאטה הכללית של מספר הסטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל בשנים האחרונות, המושפעת בין היתר מהתייצבות בגודל השנתון הרלוונטי נותנת את אותותיה גם **במספר המוסדות להשכלה גבוהה בארץ**. הצורך במיקוד מערכת ההשכלה הגבוהה בשנים האחרונות הביא לצמצום טבעי במספר מוסדות הלימוד. בד בבד ועל מנת ליעל את המערכת ולקדם את האיכות האקדמית שלה, מתבצעים כיום שני מהלכים יזומים השזורים זה בזה: מעבר של המכללות האקדמיות לחינוך מאחריות משרד החינוך לאחריות ות"ת⁷, וצמצום מספרן, באמצעות מיזוגים וחיבורים ביניהן ועם מוסדות אחרים.

9. בשנת תשע"ו **למדו באוניברסיטאות** 129,700 סטודנטים לעומת 121,165 בתשע"ה, עלייה הנובעת מהכללת נתוני אריאל בנתוני האוניברסיטאות. מספרם של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות היה במגמת עלייה מתמדת מאז קום המדינה, והגיע לשיא של 78,715 בתשס"ד. מאז ירד במתינות מספרם ל-70,785 סטודנטים בתשע"ה, ובתשע"ו עלה ל-78,610, בשל נתוני אריאל, כאמור. עיקר הירידה בסוף העשור הראשון של שנות האלפיים, התרכזה בקרב הלומדים בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות, מ-70,205 בתשס"ד ל-64,735 בתשע"ה. בתשע"ו עלה מספר הלומדים לתואר ראשון בקמפוסים הראשיים ל-74,375, כתוצאה מהכללת נתוני אריאל. מספר הלומדים ירד במיוחד במכללות באחריות אקדמית של אוניברסיטת בר אילן ואוניברסיטת בן-גוריון בכ-1,800, מכ-6,050 בתשע"ה ל-4,235 בתשע"ו, וזאת כחלק ממדיניותן של ות"ת ומל"ג להפוך את המכללות הללו למוסדות אקדמיים עצמאיים. מספר הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטאות עלה בכ-700 בהשוואה לתשע"ה והגיע ל-38,780 בתשע"ו כתוצאה מהתווספות הסטודנטים באריאל. חלו ירידות במספר הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטאות: העברית, תל אביב, בר אילן וכן גוריון, אולם בטכניון ובמכון וייצמן חלו עליות במספר הסטודנטים לתואר שני. מספר הסטודנטים שלמדו תואר שלישי עמד על 10,895 בתשע"ו, בדומה לתשע"ה.

10. להבדיל ממגמת הירידה שאפיינה את מספר הסטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות מתחילת שנות האלפיים ועד היום, גדל בקצב מהיר מאד של 9.6% לשנה. מתשי"ע החלה האטה משמעותית בקצב הגידול גם במכללות האקדמיות, ומספר הלומדים בהן לקראת תואר ראשון הגיע ל-96,330 בתשע"ה. בחומש שזה עתה הסתיים (תשע"א-תשע"ו) הואט קצב הגידול במכללות האקדמיות ל-2.7% בלבד (בהכללת נתוני אריאל בנתוני המכללות האקדמיות).

במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת למדו בתשע"ו 51,565 סטודנטים לקראת תואר ראשון, גידול של כ-2,500 סטודנטים בהשוואה לתשע"ה. מספר הסטודנטים במכללות החוץ תקציביות עלה בשנה האחרונה בכ-1,200 סטודנטים, והגיע ל-38,380 בתשע"ו, גידול של כ-3%, לעומת השנים הקודמות, שבהן גדלו מספר הלומדים במוסדות אלו בכ-7% בממוצע לשנה.

מספרם של **הלומדים לתואר שני במכללות האקדמיות** עדיין נמוך יחסית לזה שבאוניברסיטאות אולם מספרם של אלו נמצא רוב השנים במגמת עלייה. בתשע"ו הגיע מספרם ל-12,980, גידול של כ-4% בהשוואה לתשע"ה.

⁷ ראה סעיף 29.

בניגוד להאטה הכללית במספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות, **במכללות האקדמיות לחינוך**, עלה מספר הסטודנטים לתואר ראשון והגיע ל-25,060 בתשע"ו, גידול של 2% בהשוואה לתשע"ה. מספר הלומדים לתואר שני במכללות אלו גדל בכ-8% בשנה האחרונה והגיע בתשע"ו ל-6,550.

בתשע"ו למדו **באוניברסיטה הפתוחה** 42,725 סטודנטים בקורסים לקראת תואר ראשון, ירידה של כ-900 סטודנטים בהשוואה לתשע"ה. מספר הלומדים לתואר שני באוניברסיטה הפתוחה גם כן ירד ב-200 סטודנטים בהשוואה לתשע"ה והגיע ל-2,910 בתשע"ו.

11. **אנו צופים כי מספרם של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות (ללא האו"פ) בתשע"ז ירד במעט ל-193,465.**

עפ"י הערכותינו, מספרם של הלומדים לקראת **תואר ראשון באוניברסיטאות ירד בתשע"ז לכ-75,350 סטודנטים, ירידה של 4% יחסית לשנה שעברה**⁸. הירידה מתרכזת במסלולים האקדמיים בחסות האוניברסיטאות.

אנו צופים כי במכללות האקדמיות **יעלה מספר הלומדים הכולל לתואר ראשון ל-92,815**, כ-2,900 סטודנטים – גידול של 3%, בהשוואה לתשע"ו. הגידול יירשם ב-20 המכללות האקדמיות המתוקצבות ע"י ות"ת, שבהן אנו צופים כי ילמדו בתשע"ז כ-53,240 סטודנטים לקראת תואר ראשון, גידול של כ-3% בהשוואה לתשע"ו.

ב-13 המכללות החוץ תקציביות צפוי לעלות מספר הסטודנטים לתואר ראשון בתשע"ז בכ-3% לכ-39,575.

במכללות האקדמיות לחינוך ילמדו בתשע"ז, עפ"י הערכות שהתקבלו ממשרד החינוך, כ-25,300 סטודנטים לקראת התואר "בוגר בהוראה", גידול של כ-1% יחסית לתשע"ו. עפ"י ההערכות, כ-41,500 סטודנטים ילמדו לקראת תואר ראשון באוניברסיטה הפתוחה, ירידה של כמעט 3% לעומת תשע"ו.

12. **מספרם של הלומדים לתואר שני בכלל מערכת ההשכלה הגבוהה צפוי לעמוד בתשע"ז על 63,120 סטודנטים, גידול של 3.1% יחסית לתשע"ו.** מרבית הסטודנטים לתואר שני לומדים במסלול שאינו מחקרי.

אנו צופים כי בתשע"ז מספר הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטאות יעלה במעט לכ-39,205. במכללות האקדמיות ילמדו השנה כ-14,265 סטודנטים לתואר שני, עליה של כ-1,300 סטודנטים המהווה גידול של כ-10% יחסית לתשע"ו.

10,730 סטודנטים המהווים כ-75% מהלומדים לקראת תואר שני במכללות האקדמיות ילמדו במכללות חוץ תקציביות ויתרכזו בלימודי מינהל עסקים אשר מתקיימים עדיין ברובם במכללות החוץ תקציביות. כ-3,535 סטודנטים ילמדו לקראת תואר שני במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת, בתחומי האומנות, המוסיקה, מדעי החברה, מנהל עסקים, מקצועות עזר רפואיים, מדעי המחשב והנדסה, עלייה של כ-2.5% בהשוואה לתשע"ו.

אנו צופים כי מספר הסטודנטים לתואר שני במכללות האקדמיות לחינוך יעלה במעט לכ-6,650. מספר הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטה הפתוחה צפוי להישאר יציב על כ-3,000 בתשע"ז.

⁸ ההשוואה היא ביחס לנתוני האוניברסיטאות בתשע"ו, הכוללים את נתוני אריאל.

13. **במספרם של הסטודנטים לתואר שלישי באוניברסיטאות גם כן נרשמת בשנים האחרונות האטה.** בתחילת שנות התשעים למדו באוניברסיטאות כ-3,900 סטודנטים לתואר שלישי ומספרם עלה בקצב מהיר מאוד עד ל-10,300 בתשס"ח. בשנים האחרונות הואט מאוד קצב הגידול במספרם של אלו ובתשע"ו למדו 10,895 סטודנטים לקראת תואר שלישי בדומה לתשע"ה⁹.

אנו מעריכים כי בתשע"ז מספר הדוקטורנטים יעלה במעט ויעמוד על כ-11,075 סטודנטים. התפלגותם של הלומדים לקראת תואר שלישי משתנה בהדרגתיות במהלך השנים בין אוניברסיטאות המחקר. בשנות השבעים והשמונים מרבית הלומדים לקראת תואר שלישי למדו בארבעה מוסדות: האוניברסיטה העברית בירושלים, הטכניון, אוניברסיטת תל אביב ומכון ויצמן למדע. במהלך שנות התשעים ושנות האלפיים ירד בהדרגה חלקם של הלומדים במוסדות הנ"ל במקביל לעלייה בשיעור הלומדים באוניברסיטת בר-אילן, אוניברסיטת חיפה ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

14. כ-58,690 סטודנטים צפויים להתחיל השנה את **לימודי שנה א' של התואר הראשון** באחד המוסדות להשכלה גבוהה, בדומה לתשע"ו. עפ"י הערכתנו מספר הסטודנטים החדשים באוניברסיטאות ינוע סביב 22,475, ירידה של כ-1,000 סטודנטים לעומת תשע"ו.

במכללות האקדמיות צפויים להתחיל ללמוד בתשע"ז כ-28,915 סטודנטים חדשים, עלייה של כ-800 סטודנטים בהשוואה לתשע"ו, מהם 16,615 במכללות המתוקצבות ו-12,300 במכללות החוץ תקציביות.

מספר הסטודנטים החדשים במכללות האקדמיות לחינוך ינוע סביב 7,300, בדומה לתשע"ו.

15. אחד המדדים המקובלים לבחינת הנגישות להשכלה גבוהה הוא **שיעור הסטודנטים החדשים המתחילים ללמוד במוסד להשכלה גבוהה מתוך שנתון ממוצע של בני 20-24**, שהיא קבוצת הגיל בה מתחילים מרבית הסטודנטים ללמוד. מדד זה נע בראשית שנות ה-90 סביב ה-23% ועלה באופן די עקבי בשנים שלאחר מכן, כחלק ממדיניות של הוועדה לתכנון ולתקצוב והמועצה להשכלה גבוהה בהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה עד ל-49.7% בתשע"ג. בתשע"ו ירד המדד ל-47.8%, כתוצאה מירידה במספר הסטודנטים החדשים במכללות האקדמיות.

16. מספרם של **המועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות** עלה באופן די רציף עד אמצע שנות האלפיים שבהן הגיע מספרם לשיא של כ-39,400. מאז החלה מגמת ירידה הדרגתית עד שבתשע"ה מספרם הגיע ל-28,455. בדומה למגמה בסדרת המועמדים, גם מספר המועמדים שהתקבלו ולמדו עלה באופן די רציף עד אמצע שנות האלפיים, ובשנים האחרונות ירד באופן הדרגתי עד שהגיע ל-17,010 בתשע"ה. חלקם של המועמדים שהתקבלו ולמדו באוניברסיטאות נע סביב 61% בשנות התשעים והאלפיים, ועלה מתחילת העשור הנוכחי עד ל-70% בתשע"ה.

בתשס"ח התקבלו לראשונה נתוני **מועמדים לתואר ראשון גם למכללות האקדמיות**, ומספרם עלה מכ-38,280 בשנה זו לכ-46,140 בתשע"ה¹⁰. חלקם של המועמדים שהתקבלו ולומדים עמד על כ-68% בדומה לחלקם בתשע"ע. תחומי הלימוד המבוקשים ביותר המוצעים במכללות האקדמיות הם משפטים, מנהל עסקים, מדעי החברה ומקצועות מתחום ההנדסה. שני התחומים הראשונים נלמדים

⁹ בנוסף לנתונים אלו לומדים גם 124 סטודנטים תואר שלישי באריאל באישור מלי"ג יו"ש.

¹⁰ קיימת חפיפה בין שתי האוכלוסיות וישנם מועמדים שהגישו מועמדותם ללימודים הן לאוניברסיטאות והן למכללות ולכן אין לסכם את מספר המועמדים בשתי האוכלוסיות. לשם הערכה, בתשע"ה היו כ-4,300 מועמדים שהגישו את מועמדותם גם לאוניברסיטאות וגם למכללות האקדמיות.

ברובם הגדול במכללות החוץ תקציביות, ומרבית המקצועות במדעי החברה וההנדסה נלמדים במכללות המתוקצבות.

התפלגות המועמדים לפי תחומי לימוד שונה כמובן בין המכללות לבין האוניברסיטאות. לדוגמא, אם חלקם של המועמדים שפנו ללימודי עסקים ומדעי הניהול ולמשפטים באוניברסיטאות עמד על כ-4% בכל אחד מהתחומים, הרי שבמכללות האקדמיות עמד חלקם של אלו על 19%-13% בהתאמה.

17. הנתונים לגבי תחומי הלימוד שהיו מבוקשים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות בתשע"ה נותנים ביטוי מסוים למקצועות המבוקשים בשוק העבודה¹¹. מדד המשקף את עודף הביקוש בתחום מסוים הוא היחס שבין מספר המועמדים למספר המתחילים ללמוד את אותו התחום. בסעיף זה נפרט את תחומי הלימוד המבוקשים ביותר שנלמדו באוניברסיטאות בתשע"ה על פי מדדים אלו. הנתונים מוצגים בלוח מס' 2.

לוח 2: מועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות ויחס מועמדים למתקבל ולומד, תשע"ה (לפי מקצועות לימוד נבחרים בעדיפות ראשונה)

מקצוע בעדיפות ראשונה	מועמדים	התקבלו לעדיפות ראשונה	יחס מועמדים למתקבל ולומד
מקצוע בעדיפות ראשונה			
סה"כ	28,454	17,012	1.7
רפואה כללית	1,717	453	3.8
ארכיטקטורה ובינוי ערים	443	177	2.5
מקצועות עזר רפואיים	3,136	1,570	2.0
משפטים	1,212	704	1.7
הנדסת חשמל ואלקטרוניקה	1,825	1,060	1.7
מדעי המחשב	1,821	1,063	1.7
מנהל עסקים	132	84	1.6
עבודה סוציאלית	783	488	1.6
כלכלה	996	681	1.5
חשבונאות	324	220	1.5
פסיכולוגיה	1,002	674	1.5
מדעי הרוח הכלליים	1,827	1,392	1.3

יחס המועמדים ללומד לכל המקצועות באוניברסיטאות עמד על 1.7 בתשע"ה לעומת כ-2.0 במהלך העשור הראשון של שנות האלפיים. יחסים גבוהים ממנו ניתן לראות, לדוגמא, ברפואה כללית (3.8), ארכיטקטורה ובינוי ערים (2.5), ומקצועות עזר רפואיים (2.0)¹².

מספרם של המועמדים בתחומי ביולוגיה באוניברסיטאות נע סביב ה-1,600 בשנים האחרונות, ויחס המועמדים ללומד עמד על 1.6, בדומה לממוצע הכללי. מספרם של המועמדים בתחומי הפיזיקה ירד

¹¹ בשלב זה של השנה הנתונים המעודכנים ביותר בנוגע למועמדים, הקיימים ברשותנו והנאספים ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הם לתשע"ה, ואינם כוללים את נתוני אריאל.

¹² בקרב המועמדים למקצועות עזר רפואיים נמנים הסטודנטים שפונים למקצועות כמו רוקחות – יחס 2.4, סיעוד – יחס 2.0, ריפוי בעיסוק – 1.9 והפרעות בתקשורת – יחס 2.1 ועוד.

בהדרגה בשנים האחרונות ל-830 בתשע"ה. רוב הסטודנטים בתחומי הביולוגיה והפיזיקה לומדים בתכניות באוניברסיטאות (80%).

מספר המועמדים ללימודי רפואה כללית עמד על 1,125 בתש"ס ועלה עד תשס"ט ל-2,100. מתחילת העשור הנוכחי החלה ירידה ומספרם הגיע ל-1,483 בתשע"ד עם יחס 3.1 של מועמד למתקבל. לעומת זאת חלה עליה בתשע"ה, ומספר המועמדים עלה ל-1,717 ויחס המועמדים למתקבל היה 3.8. יחס נמוך במיוחד של 1.3 מצביע על הביקוש הנמוך המאפיין את הפונים למדעי הרוח הכלליים. הביקוש הנמוך ניכר גם במגמת הירידה במספר המועמדים בשפות וספרויות ולימודים רגיונליים, בהשוואה לשנים הקודמות.

ניכרת במיוחד הירידה במספר המועמדים במדעי החברה לאורך השנים; אם לפני כעשור עמד מספרם על כ-10,000 ויחס המועמדים עמד על 1.9, הרי שבתשע"ה מספר המועמדים הגיע ל-6,690, ובהתאמה ירד היחס ל-1.5.

גם מספר המועמדים ללימודי משפטים ומנהל עסקים באוניברסיטאות הלך ופחת לאורך שנות האלפיים, כפועל יוצא מהפניית מרבית הביקוש ללימודים אלו אל המכללות האקדמיות, בעיקר למכללות החוף תקציביות. מספרם של המועמדים ללימודי משפטים עמד בתחילת שנות האלפיים על כ-2,000 וירד בהדרגה ל-1,212 בתשע"ה, ובלמודי מנהל עסקים מספר המועמדים היה כ-500 לפני כעשור ופחת לכ-132 בתשע"ה. יחס המועמדים למתקבל וללומד בשני תחומים אלו נמצא גם הוא במגמת ירידה בתקופה זו, מכ-2.5 בתחילתה לכ-1.7 במשפטים ו-1.6 במנע"ס.

18. מאז המחצית השנייה של שנות התשעים אנו עדים לשינויים שהתרחשו בנטייתם ובהתייחסותם של הסטודנטים לתואר ראשון ללימודי מדעי הטבע והטכנולוגיה לעומת מדעי הרוח והחברה. התופעה באה לידי ביטוי מסוים בלוח מס' 3 המתאר את השינויים בהתפלגות הסטודנטים לתואר ראשון על פני התחומים השונים.

בתשנ"ז למדו כ-24% מהסטודנטים לתואר ראשון את אחד ממקצועות המתמטיקה, מדעי המחשב, מדעי הטבע או ההנדסה. חלקם של אלו עלה בהתמדה עד לשנת תשס"ב, בה עבר את ה-30%, ירד במעט בשנים שלאחר מכן ובתשע"ו עלה ל-29.4%. התנודות המאפיינות את ענף ההיי-טק באות לידי ביטוי בנתוני הסטודנטים הרב-שנתיים ובשנים בהן הביקוש מצד התעשייה לכ"א אקדמי בתחומים אלה גדל, גם חלקם של הלומדים מקצועות אלה עולה. בתשס"ב למשל הגיע חלקם של מי שלמדו את מקצועות המתמטיקה ומדעי המחשב ל-8.3% מהלומדים לתואר ראשון בשנים שלאחר מכן נרשמה ירידה בחלקם של הסטודנטים ובתשע"ו הגיע ל-6.7% מהלומדים לתואר ראשון. חלקם של הלומדים לימודי הנדסה יציב פחות או יותר בשנים האחרונות ונאמד בכ-18% מכלל הלומדים לתואר ראשון. כאמור, אחד מיעדי התוכנית הרב שנתית החדשה הוא להגדיל משמעותית את חלקם של הלומדים מקצועות אלו.

חלקם של הלומדים לימודי מנהל עסקים עלה מ-6.7% בתשנ"ז (שהיוו 6,780 סטודנטים) ל-12% בתשע"ב (22,650 סטודנטים), כשרב הגידול נרשם במכללות החוף תקציביות. בשנתיים האחרונות ירד במעט והגיע ל-9.9% בתשע"ו. מספרם של הלומדים לימודי משפטים עלה מכ-6,000 סטודנטים בתשנ"ז לכ-16,500 בתשע"ו, כ-80% מהם לומדים במכללות חוף תקציביות לעומת 38% מהם שלמדו במוסדות אלו בראשית התקופה. חלקם של הלומדים משפטים מבין הלומדים לתואר ראשון עלה מ-6.0% בתשנ"ז ל-9.4% בתשס"ח. מאז ירד במתינות והגיע ל-8.5% בתשע"ו.

במקביל לשינויים אלה, ירד באופן משמעותי חלקם של מי שפנו ללימודי מדעי הרוח מ-18.5% בתשנ"ז ל-6.2% בתשע"ו.

לוח מס' 3: סטודנטים לתואר ראשון במערכת ההשכלה הגבוהה לפי תחום לימודים,

תשנ"ז, תשס"ב, תשס"ז, תשע"ו

תשע"ו	תשס"ז	תשס"ב	תשנ"ז	
193,615	163,300	137,640	101,230	סה"כ – מס' מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ – אחוזים
6.2	9.5	11.7	18.5	מדעי הרוח
16.1	14.4	16.5	16.1	חינוך והכשרה להוראה
3.1	2.8	2.3	-	מקצועות האמנות והעיצוב
19.2	21.9	19.4	23.5	מדעי החברה
9.9	8.8	6.0	6.7	עסקים ומדעי הניהול
8.5	9.4	7.5	6.0	משפטים
1.1	0.9	0.9	1.1	רפואה
6.5	4.7	4.1	3.6	מקצועות עזר רפואיים
6.7	4.7	8.3	7.5	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
1.4	1.8	1.8	1.6	המדעים הפיסיקליים
2.6	3.2	3.1	2.2	המדעים הביולוגיים
0.6	0.5	0.5	0.6	חקלאות
18.1	17.5	17.9	12.5	הנדסה ואדריכלות

19. בתשע"ו עמד מספר הפונים למדעי הטבע והטכנולוגיה באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות על 16,200 שהיוו 13.2% מהשנתון הממוצע של בני 20-24. זאת, בדומה לשיעור שהיינו עדים לו בתחילת שנות האלפיים, שבהן היה ביקוש ער מצד התעשייה לכח אדם אקדמי מתחומים אלו, בעיקר לאנשי מדעי המחשב והנדסת אלקטרוניקה. לשם השוואה, עד אמצע שנות התשעים התייצב שיעור זה על כ-6.5% בלבד מתוך השנתון הממוצע, כמחצית מהשיעור היום. התכנית הרב שנתית החדשה שמה דגש בין היתר על הגדלת מספר הבוגרים והסגל האקדמי בתחומי מדעי המחשב וההנדסה הרלוונטיים לתעשיית ההיי-טק, נוכח המחסור הקיים בכח אדם אקדמי בתחומים אלו. במסגרת התכנית יועדו כ-700 מיליון ש"ח למוסדות להשכלה גבוהה, כמתן מענה לצורכי התעשייה והמשק.

20. הביקוש של הסטודנטים ללימודים בתחום הביוטכנולוגיה מושפע אף הוא מהתפתחויות התעשייה בתחום. עד אמצע העשור הראשון של שנות האלפיים עלה מספר הפונים לתחום לכ-2,600, בהשוואה לכ-1,000 בתחילת שנות התשעים, ככל הנראה כעדות לציפייתם של הסטודנטים לכניסתה של ישראל לעידן הביוטכנולוגי. בתשע"ג הגיע מספר הסטודנטים בשנה א' ללימודים בתחום הביוטכנולוגיה לכ-2,800 ומאז נרשמת ירידה מתונה במספרם עד שבתשע"ו הגיע ל-2,570.

21. אחד ההישגים המרשימים של מערכת ההשכלה הגבוהה בעשורים האחרונים הוא בהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה בקרב האוכלוסייה המתגוררת בפריפריה ובקרב קבוצות אוכלוסייה חלשות. בתשע"ו כ-24% מהסטודנטים לתואר ראשון למדו במוסדות הלימוד הקיימים במחוזות הצפון והדרום (9.7% במחוז

הצפון ו-14.2% במחוז הדרום), לעומת 9% שלמדו במחוז הדרום בלבד בשנת תש"ן. שינוי משמעותי זה במפת ההשכלה הגבוהה של ישראל, שהתרחש בשני העשורים האחרונים, לא היה מתאפשר אלמלא הפניית המשאבים התקציביים שנדרשו לכך אל שני מחוזות הפריפריה. למרות ההאטה הקיימת במערכת ההשכלה הגבוהה בשנים האחרונות, מספר הלומדים במחוז הצפון גדל כמעט פי שלושה בהשוואה לתחילת העשור הקודם, בעיקר כפועל יוצא מהרחבת התוכניות הקיימות במכללות האקדמיות בצפון ופתיחת תכניות לימודים חדשות. בחלקם של המוסדות הממוקמים במחוז ירושלים נמשכת הירידה העקבית ובשנים האחרונות כ-14% מהסטודנטים לתואר ראשון לומדים במוסדות להשכלה גבוהה הממוקמים במחוז ירושלים לעומת כ-23% מהם בתחילת שנות ה-90.

לוח 4: סטודנטים לתואר ראשון לפי מחוז המוסד, תש"ן, תש"ס, תשע"ו

תש"ן	תש"ס	תשע"ו	
55,250	126,900	193,615	סה"כ - מס' מוחלטים
100.0	100.0	100.0	סה"כ - אחוזים
22.7	15.5	13.6	ירושלים
..	5.3	9.7	צפון
21.7	17.9	13.5	חיפה
4.1	15.9	17.3	מרכז
42.8	31.5	31.7	תל-אביב
8.7	13.9	14.2	דרום

22. על מנת ללמוד על הרכב הסטודנטים לתואר ראשון בכל אחד מסוגי המוסדות ניתן להסתכל על **האשכול החברתי-כלכלי של ישוב המגורים של הסטודנט בכיתה י"ב**. מעיבוד מיוחד שבוצע עבורנו ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי בתשע"ו כ-23% מהלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות הגיעו מישובים הממוקמים באשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים (אשכולות 1-4). חלקם של אלו במכללות המתקצבות ע"י הוועדה לתכנון ותקצוב עמד על 30% לערך. במכללות החוץ תקציביות חלקם של אלו נמוך יותר ועומד על כ-23%. כ-36% מהלומדים לתואר ראשון בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות מגיעים מישובים הממוקמים באשכולות הגבוהים 7-10. במכללות המתקצבות ע"י ות"ת חלקם של אלה עומד על 23% ובמוסדות החוץ תקציביים הגיע חלקם של אלה ל-33% לערך. הנתונים המפורטים לגבי כל אחד מסוגי המוסדות מופיעים בלוח 5.

לוח 5: סטודנטים לתואר ראשון לפי סוג מוסד ואשכול חברתי-כלכלי של ישוב המגורים של הסטודנט בכיתה י"ב, תשע"ו

סה"כ סטודנטים לתואר ראשון	סה"כ - מס' מוחלטים ¹³	סה"כ - אחוזים	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10
168,555	100.0%	6.1%	19.4%	40.6%	28.6%	2.2%	

¹³ נתוני הסה"כ כוללים סטודנטים שלא נמצא עבורם ישוב מגורים בכיתה י"ב (עולים חדשים וכדומה). הלוח אינו כולל את הלומדים במכללות אקדמיות לחינוך.

2.6%	33.3%	37.6%	17.6%	5.8%	100.0%	74,375	אוניברסיטאות - קמפוסים ראשיים
1.6%	21.0%	44.5%	22.1%	8.1%	100.0%	55,800	מכללות מתוקצבות ע"י ות"ת
2.1%	30.4%	40.9%	18.8%	4.0%	100.0%	38,380	מכללות חוץ תקציביות

23. מספר המועמדים ללימודי תואר שני באוניברסיטאות היה במגמת עלייה עד תחילת העשור הנוכחי, והגיע מ-18,000 בתשס"ה לכ-22,670 בתשע"א. בשנים האחרונות מספר המועמדים החל לרדת ובתשע"ה עמד על 21,233. בתשע"ה, בדומה לשנים האחרונות, 80% מבין המועמדים התקבלו ללימודים וכ-66% מימשו את קבלתם והחלו ללמוד. חלקם של הנדחים עמד על כ-20%. יחס המועמדים למתקבל ולומד בשנים האחרונות עמד על 1.6-1.7 ובתשע"ה ירד במעט ל-1.5. בניגוד למגמת הירידה בביקוש ללימודי תואר ראשון במדעי הרוח ובחינוך והכשרה להוראה בשנים האחרונות, עלה במעט מספר המועמדים ללימודי תואר שני בתחומים אלו: מספר המועמדים במדעי הרוח עלה מכ-1,200 בסוף העשור הקודם לכ-1,500 בשנים האחרונות. בתשע"ה ירד שוב מספרם ל-1,300. בחינוך ובהכשרה להוראה עלה מספר המועמדים לכ-2,500 בתשע"ג, כנראה בשל הצורך בהגדלת מספר הלומדים בתחום זה באוניברסיטאות, ובשנתיים האחרונות ירד ל-2,230. יחס המועמדים למתקבל ולומד בחינוך והכשרה להוראה ירד מ-2.5 בתשס"ה ל-1.8 בתשע"ה. עלייה במספר המועמדים לתואר שני באוניברסיטאות ניכרת גם בתחומים: מדעי החברה והנדסה ואדריכלות. לעומת זאת, היחס בין המועמדים למתקבל ולומד ירד בהדרגה בעשור האחרון; מ-1.9 ל-1.7 ומ-1.6 ל-1.3 בהתאמה. גם במנהל עסקים ובמדעים הביולוגיים ירד יחס מועמדים למתקבלים מ-1.6 בשנים האחרונות ל-1.4 בתשע"ה. לעומת זאת, מספר המועמדים במקצועות העזר רפואיים עלה מאוד בשנים האחרונות, בעקבות פתיחתן של תכניות חדשות כגון: טיפול בעזרת אומנויות, לימודי זקנה ורפואת חירום, מכ-850 בתשס"ח ל-1,940 בתשע"ה.

24. כאמור אחד התחומים המבוקשים בלימודי תואר שני הוא **מנהל עסקים**. בתשע"ו למדו כ-12,060 סטודנטים לימודי תואר שני במנהל עסקים שהיוו כחמישית מכלל הסטודנטים לתואר שני במערכת. בתחילת שנות ה-90 למדו כ-2,500 סטודנטים לימודי מנהל עסקים, כולם באוניברסיטאות. מספרם של אלו עלה בקצב מהיר מאוד עד סוף שנות ה-90, ועל כן חלק גדול מהביקוש ללימודי תואר שני במנהל עסקים הופנה בעיקר אל המכללות החוץ תקציביות, כך שבתשע"ו למדו באוניברסיטאות כ-6,300 סטודנטים לקראת תואר זה ובמכללות האקדמיות נע מספרם סביב 5,760. התפלגות מפורטת של הלומדים לתואר שני לפי סוג מוסד ותחום לימודים מופיעה בלוח 6.

לוח 6: סטודנטים לתואר שני לפי סוג מוסד ותחום, תשע"ו

מכללות אקדמיות לחינוך	מכללות חוץ תקציביות	מכללות מתוקצבות	אוניברסיטאות	סה"כ	
6,550	9,525	3,450	38,780	58,305	סה"כ - מס' מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ - אחוזים
-	5.7	4.1	13.8	10.3	מדעי הרוח
100.0	14.2	7.4	8.9	19.9	חינוך והכשרה להוראה
-	0.8	11.4	-	0.8	מקצועות האמנות והעיצוב
-	17.3	16.8	19.3	16.7	מדעי החברה

-	51.4	25.0	16.2	20.7	עסקים ומדעי הניהול
-	5.6	-	5.0	4.3	משפטים
-	-	-	7.6	5.1	רפואה
-	3.3	5.0	7.8	6.0	מקצועות עזר רפואיים
-	1.7	2.3	3.6	2.8	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
-	-	-	2.4	1.6	המדעים הפיסיקליים
-	-	2.3	5.2	3.6	המדעים הביולוגיים
-	-	-	1.5	1.0	חקלאות
-	-	25.7	8.7	7.3	הנדסה ואדריכלות

25. מספר המשרות של חברי הסגל האקדמי הבכיר כולל בעלי תפקידים אקדמיים באוניברסיטאות בתקציב הרגיל עומד על כ- 5,241 משרות בתשע"ו (כולל סגל בשבתון)¹⁴. סה"כ משרות ושווה ערך משרות הסגל האקדמי הזוטר, מורים מן החוץ ועמיתי הוראה עומד על 3,913 משרות. מספר המשרות של הסגל האקדמי הבכיר במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת עומד על כ-1,781 משרות בתשע"ו (כולל סגל בהשתלמות ממושכת). סה"כ משרות ושווה ערך משרות של הסגל האקדמי הזוטר, סגל עמית ומורים מן החוץ עומד על 1,957 משרות.

26. **חלקן של הנשים מבין הסטודנטים** עמד בתשע"ו על כ-58%, לאחר עלייה משמעותית בהשתתפותן בלימודים אקדמיים במהלך העשורים שחלפו. הנשים מהוות כיום רוב בכל אחד מהתארים: בתואר הראשון – 58%, בתואר השני – 62% ובתואר השלישי – 53%. ההתייצבות בחלקן של הנשים בקרב הלומדים לתואר ראשון בשנים האחרונות נובעת בין היתר מהמשך הגידול של המכללות המלמדות את מקצועות ההנדסה והטכנולוגיה בהן אחוז הנשים הוא נמוך יותר, ומהגידול של המכללות האקדמיות לחינוך בהן אחוז הנשים הוא הגבוה ביותר. אחוז הנשים מתוך כלל הלומדים לתואר ראשון במכללות האקדמיות עמד על כ-55% בתשע"ו ובמכללות אקדמיות לחינוך עמד חלקן על 79%. גידול מרשים על פני השנים חל גם בהשתתפותן של נשים בלימודים לתארים מתקדמים. בשנת תש"ן חצה שיעורן של הנשים בקרב הלומדים לתואר שני את ה-50% ובתשע"ו הגיע, כאמור, שיעורן ל-62%. שיעור הנשים בקרב הסטודנטים לתואר שלישי חצה לראשונה את ה-50% בסוף שנות התשעים והתייצב בשנים האחרונות על כ-53%. בד בבד עם העלייה בהשתלבות הנשים בלימודים אקדמיים חלו שינויים גם בתחומי הלימוד שאליהם הן פונות. בתחומים: עסקים ומדעי הניהול, משפטים, רפואה והנדסה ואדריכלות חלו עליות בהשתתפותן של הנשים בכלל הלומדים בתחומים אלו בשני העשורים האחרונים. שיעור הנשים שלמדו תואר ראשון במנהל עסקים עלה מכ-32% בתש"ן לכ-56% בתשע"ו ובלומדי הנדסה ואדריכלות עלה חלקן מכ-16% בתש"ן לכ-29% בתשע"ו. לעומת זאת, עם הירידה במספר הפונים למדעי הרוח, ירד גם חלקן של הנשים הלומדות תואר ראשון בתחום זה מכ-70% בתש"ס לכ-64% בתשע"ו. גם בתואר השלישי עלה שיעור הנשים במרבית תחומי הלימוד, אך גם כאן עיקר העלייה נרשמה במהלך שנות התשעים. במשפטים לדוגמא, גדל שיעור הנשים לתואר שלישי מכ-27% בתש"ן ל-48% בתשע"ו, ובהנדסה ואדריכלות עלה חלקן מ-17% ל-32% באותה תקופה.

¹⁴ נתוני האוניברסיטאות כוללים את אריאל, כל הנתונים לקוחים מדוחות השכר כפי שדווחו על ידי המוסדות.

במקביל לגידול בהשתתפותן של הנשים בקרב הסטודנטים, ות"ת פועלת להגדלת ייצוגן של הנשים בקרב הסגל האקדמי במוסדות להשכלה גבוהה. לשם כך, הוקם בפברואר 2011 צוות בראשות פרופ' רבקה כרמי ("ועדת כרמי"), אשר המליץ על כיווני פעולה בנושא. אחריו, בשנת 2013 הוקמה ועדה משותפת למל"ג, וות"ת ומשרד המדע הטכנולוגיה והחלל בראשות פרופ' רות ארנון, נשיאת האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים. כצעד ראשון החליטה הוועדה לבחון שלושה נושאי יסוד: הכוונת נשים בתארים מתקדמים למחקר באקדמיה, גיוס נשים כסגל חדש, קידום נשים בסגל האקדמי והגשה וזכייה בקרנות מחקר. הוועדה גיבשה המלצות אשר מנוסחות בדוח הוועדה, שהוגש למל"ג, ות"ת ולמשרד המדע הטכנולוגיה והחלל ביולי 2015.¹⁵ על סמך המלצות אלו, אימצו מל"ג וות"ת שורה של החלטות והמלצות לקידום הנושא, בהן, החלטות המקדמות פומביות של נתונים מגדריים והחלטות והמלצות המעדכנות את נהלי הקידום במוסדות להשכלה גבוהה. על מנת לעודד מסלול לימודים הן איכותי והן גמיש, הכירה ות"ת גם במסלולי בתר-דוקטורט משולבים (בארץ ובחו"ל) לקבלת המלגה. כמו כן, בהתאם להחלטות שהתקבלו, בוצעו במהלך שנה"ל תשע"ו הפעולות הבאות: הוכפל באופן הדרגתי מספר המלגות בתכנית המלגות לבתר-דוקטורנטיות מצטיינות; החל מתשע"ו עודכנו הקולות הקוראים ותקנוני הוועדות השופטות של מלגות ההצטיינות של ות"ת והוטמעה בהם התייחסות מגדרית; פורסם קול קורא לקידום וייצוג נשים במוסדות להשכלה גבוהה, המתייחס הן להשתתפות בתקצוב התנעת פעילות היועצות להוגנות מגדרית והן להקצאת תקציב תחרותי לתמיכה בפעילות רוחבית משותפת לקידום הנושא (קורסי קיץ, סדנאות לחוקרות וכיו"ב); הנושא שולב במסגרת המערכת להערכת איכות והבטחתה ובמסגרת תהליכי האקרדיטציה של תכניות לימודים חדשות; עודכנו נהלי הוועדות העליונות למינוי פרופסורים (המוסדות נדרשים לדווח למל"ג על התהליך הפנימי ועל ההתפלגות המגדרית של המועמדים והמינויים המאושרים).

---

¹⁵ פירוט נוסף על החלטות מלגות/ות וכן עותק הדוח באתר המל"ג http://che.org.il/?page_id=34334

27. בשני העשורים האחרונים עלה אחוז הסטודנטים הערבים מבין הלומדים לקראת תואר ראשון¹⁶.

הגידול המשמעותי חל בשנות התשעים ושיעורם עלה מ-7% בתשנ"ו ל-10% בתש"ס, ומאז נשאר יציב עד תחילת העשור הנוכחי. החל מתשע"א החל גידול באחוז הסטודנטים שהגיע ל-15.2% בתשע"ו. העלייה בשיעור ההשתתפות של הסטודנטים הערבים נבעה בעיקר מפתיחתם של המסלולים האקדמיים באחריות אוניברסיטאית ושל המכללות האקדמיות לחינוך באזורי הפריפריה, בהם מרוכזת האוכלוסייה הערבית, אשר הגבירו את נגישותה להשכלה הגבוהה.

הגידול בהשתתפות של האוכלוסייה הערבית התרחש בכל מערכת ההשכלה הגבוהה. באוניברסיטאות עלה שיעור הסטודנטים הערבים בתואר הראשון מ-9.0% בתש"ס ל-16.5% בתשע"ה, ובתשע"ו ירד ל-13.5%. במכללות האקדמיות נע חלקם של הסטודנטים הערבים בקרב הלומדים בהן בעשור הקודם סביב ממוצע של 5.5%, ובעשור הנוכחי החל לעלות, הגיע בתשע"ה ל-9.8% ובתשע"ו עלה ל-12.5%. הגידול בשיעור הסטודנטים הערבים במכללות האקדמיות ובהתאמה הירידה בשיעור בקרב הלומדים באוניברסיטאות בשנה האחרונה, נבע הן מהכללת אוניברסיטת אריאל בתוך נתוני האוניברסיטאות, והן מצמצום תכניות הלימודים במסלולים האקדמיים בחסות האוניברסיטאות בן גוריון ובר אילן והעברתן למכללות העצמאיות, שבהן יש אחוז גבוה יחסית של לומדים ערבים. במכללות האקדמיות לחינוך עלה שיעורם מ-21% בתש"ס ל-24.3% בתשע"ו בדומה לשנים האחרונות.

בהקשר זה חשוב לציין את העלייה המשמעותית שחלה בהשתתפותן של הנשים הערביות בלימודים באוניברסיטאות; אם בתחילת שנות ה-90 היו הנשים הערביות רק כ-40% מבין הסטודנטים הערבים שלמדו לקראת תואר ראשון באוניברסיטאות, הרי שבתשע"ו היה חלקן בקרב הלומדים 66%, לעומת כ-52% בקרב האוכלוסייה היהודית. התפתחות חשובה זו קשורה אף היא ללימודים המתקיימים במכללות באחריות אוניברסיטאית שאפשרו לסטודנטיות הערביות ללמוד בקרבת מקום מגוריהן מבלי להתרחק מהמסגרות המשפחתיות והחברתיות שלהן.

לאחר תקופה ממושכת של קיפאון, מסתמן בשנים האחרונות אף גידול בשיעורם של הסטודנטים הערבים מבין הלומדים לתארים מתקדמים באוניברסיטאות – גידול אשר התאפשר הודות להגברת השתתפותה של האוכלוסייה הערבית בלימודי התואר הראשון בעשור שחלף. שיעור הסטודנטים הערבים מכלל הלומדים לתואר שני במוסדות להשכלה גבוהה עמד על 11.4% בתשע"ו. שיעור זה יותר שהוכפל באוניברסיטאות מ-3.6% במהלך שנות התשעים ל-9% בתשע"ו. בהתאם עלה גם שיעור הסטודנטים הערבים מתוך הלומדים לקראת תואר שלישי, מכ-3.5% בתחילת העשור ל-5.7% בתשע"ו. במכללות האקדמיות עלה שיעור הסטודנטים הערבים מתוך הלומדים לתואר שני מ-3.8% בתחילת העשור ל-12.5% בתשע"ו. במכללות האקדמיות לחינוך נשאר שיעור הסטודנטים לתואר שני יציב על 24%.

במסגרת התכנית הרב שנתית הקודמת החלה פעילות ענפה להרחבת הנגישות של מערכת ההשכלה הגבוהה לחברה הערבית, שבמסגרתה גובשה תכנית הוליסטית המטפלת במכלול החסמים, שנמצאו לאורכו של הרצף, מבית הספר התיכון ועד לתארים מתקדמים או השתלבות בשוק העבודה. התכנית מיושמת באופן מלא, ופעילותה מתרחבת גם כלפי אוכלוסיות ייחודיות, כגון החברה הבדואית וערביי מזרח ים. לקראת התכנית הרב שנתית החדשה נקבעו יעדים להגדלת ייצוג החברה הערבית בהשכלה הגבוהה לשנת 2021:

א. תואר ראשון – 17% (כיום עומד על כ-15%).

¹⁶ האוכלוסייה הערבית כוללת מוסלמים, נוצרים ערבים ודרוזים.

- ב. תואר שני – 12% (כיום עומד על כ-11%).
ג. תואר שלישי – 7% (כיום עומד על כ-6%).

במסגרת התכנית הרב שנתית החדשה יבחנו האפשרויות להרחבת התכנית לטובת השגת היעדים הנ"ל וכן יעדים נוספים אשר יגובשו על ידי ועדת היגוי המלווה את התכנית.

28. מל"ג וות"ת מקדישות מאמצים ומשאבים רבים על מנת להנגיש את ההשכלה האקדמית לאוכלוסייה

החרדית ולשלב בתעסוקה ובחברה בישראל. מאמצים אלו נשענים על שלושה עקרונות מנחים: הראשון, הכרה במאפיינים הייחודיים של האוכלוסייה החרדית, השני, שילובם באקדמיה של חרדים החפצים בכך, תוך כיבוד אורח חייהם, ומתן מענה הולם לצרכיהם ולשאיפותיהם, והשלישי, הכרה במגוון הרב הקיים במגזר החרדי, ועל כן הצעת מגוון פתרונות.

בהתאם לעקרונות אלו, הוקמו במהלך השנתיים האחרונות, לצד הפלטפורמות הקיימות, עשר מסגרות אקדמיות ייעודיות לאוכלוסייה החרדית (מח"רים), בפריסה ארצית ובמגוון רחב של תחומי לימוד, הפועלות באחריות מלאה של המוסדות המוכרים להשכלה גבוהה.

סך כל הסטודנטים החרדים שלמדו במוסדות להשכלה גבוהה בתשע"ו עמד על כ-13,000 סטודנטים (כולל במכינות), מהם כ-4,600 למדו במסגרת הפלטפורמות והמח"רים המתוקצבות ע"י ות"ת, וכ-3,000 למדו במסגרת המוסדות החוץ תקציביים. יתר הסטודנטים החרדים למדו במכללות אקדמיות לחינוך המרחיבות גם הן את פעילותן לציבור החרדי, באוניברסיטה הפתוחה ובקמפוסים הרגילים של המוסדות להשכלה גבוהה.

כמהלך משלים להקמת המח"רים הקימה ות"ת את תכנית המלגות וההלוואות לסטודנטים חרדים בהשכלה הגבוהה. עפ"י התכנית כל סטודנט חרדי הלומד לתואר אקדמי בכל סוג מוסד העומד בקריטריונים סוציו-אקונומיים מסוימים, יוכל לקבל הלוואה לשכר הלימוד. לאחר קבלת הזכאות לתואר, תהפוך חלק מההלוואה למלגה. גובה המלגה יהיה בהתאם לתחום הלימודים: 70% מההלוואה למי שלמד תחומים יישומיים ונדרשים במשק ו-40% למי שלמד את יתר התחומים.

29. בסוף שנת 2011 נחתם מזכר הבנות בין משרד החינוך לוות"ת בנוגע למעבר הדרגתי של מכללות

אקדמיות לחינוך לאחריות ות"ת בכפוף לעמידה במספר תנאי סף שנקבעו (איתנות פיננסית, זכויות קנייניות בקרקע, גודל מוסד, התאמת התקנונים והגופים המנהלים להנחיות מל"ג/ות"ת וכו'). הסכם זה נחתם בין היתר לאור קשיי ההתנהלות של המכללות תחת משרד החינוך ולאור המלצותיהן של מספר ועדות שהוקמו לבחון את איכות מכללות אלו והכשרת המורים בישראל¹⁷.

המעבר לוות"ת יאפשר לכלול את מערכת ההכשרה להוראה בתוך מערכת ההשכלה הגבוהה ותחת אחריות הגופים המקובלים ובכך להעלות את מעמד הפרופסיה. כמו כן, המעבר יאפשר התאמה למערכת האקדמית המקובלת בוות"ת בנושאים שונים, כגון: עצמאות אקדמית וניהולית במוסדות, פיתוח תחומים תומכי חינוך, עדכון מודל ההוראה לסטנדרטים האקדמיים המקובלים, פעילות במסגרת רב-שנתית תקציבית ואקדמית ועוד.

בשנה"ל תשע"ג, הועברה המכללה לחינוך אחוה לאחריות ות"ת דרך מיזוגה עם המכללה האקדמית הכללית אשר הייתה באחריות ות"ת. במהלך שנה"ל תשע"ד אישרה מליאת ות"ת, עקרונית, את מעבר המכללות בית-ברל וסמינר הקיבוצים לאחריות ות"ת, במעמד עצמאי, בכפוף למספר תנאים מתלים, שיבטיחו את עמידתן בתנאים שנקבעו.

¹⁷ ועדות בן-פרץ (2001), אריאב-כץ (2004), תומר (2004), דברת (2005), אריאב (2006).

לאחר השלמת התנאים במלואם, מכללת בית-ברל עברה לאחריות ות"ת בפועל בתחילת שנה"ל תשע"ו (אוקטובר 2016) וסמינר הקיבוצים עברה בפועל בינואר 2016.
במקביל, נחתם הסכם בין משרד החינוך לוות"ת המסדיר את אחריות המשרד לגבי תחומי אחריותו בפעילות המכללות, וכן הוסדר מנגנון לתיאום בין משרד החינוך לוות"ת אשר יבטיח שיתוף פעולה בין שני הגופים בכדי להתאים, לווסת ולנתב את מתכונת ההכשרה והיקפה לפי צרכי המערכת.

הוכן ע"י חוה קליין ומיכל אופיר - אגף תכנון, ות"ת